

Інна ГНСУШЕВА

кандидат технічних наук, доцент кафедри фінансів,
Запорізька державна інженерна академія

Юлія КАСЬЯНЕНКО

Запорізька державна інженерна академія

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ ДИРЕКЦІЇ ПАТ „БАНК ФОРУМ”

У статті розглядаються проблеми, пов'язані з теоретичними та практичними дослідженнями питань якості формування кредитного портфеля банку. Проведено аналіз кредитного портфеля ПАТ „БАНК ФОРУМ” та зроблено оцінку його ефективності.

Ключові слова: кредитний портфель, аналіз, кредитний ризик.

Успішний розвиток економіки України не можливий без підвищення ефективності управління банківською діяльністю. Важлива роль у реалізації цього завдання відводиться комплексному аналізу банківської діяльності. З його допомогою виробляється стратегія і тактика розвитку банку, обґрунтовуються плани та управлінські рішення, здійснюється контроль за їх виконанням.

Надійність банківської системи в сучасних умовах багата у чому залежить від ведення в банках аналітичної роботи, що дозволяє давати реальну оцінку результатам діяльності, виявляти сильні та слабкі сторони, визначати конкретні шляхи вирішення проблем.

Банки як комерційні підприємства працюють заради отримання прибутку. Аналіз фінансових результатів як складова аналізу банківської діяльності має значення не тільки для банку, але й для всієї країни, бо банкрутство банків негативно впливає на господарську діяльність всіх економічних суб'єктів, що впливає і на добробут суспільства.

Основним об'єктом аналізу доходності банку є, насамперед, аналіз якості структури кредитного портфеля банку.

Важливість останнього полягає в тому, що управління кредитним портфелем є організацією діяльності банку при здійсненні процесу кредитування, яка спрямована на запобігання або мінімізацію кредитного ризику. Кінцевими цілями є, по-перше, отримання прибутку від активних операцій, по-друге – підтримка надійної та безпечної діяльності банку.

В основі організаційної структури управління кредитним портфелем лежить принцип розмежування компетенції, тобто чіткий розподіл повноважень керівників різного рангу з надання кредиту, зміни умов кредитної угоди залежно від розміру кредиту, ступеня ризику та інших характеристик.

Мета статті – визначення сутності поняття „кредитний портфель банку”, дослідження методів його аналізу, проведення аналізу кредитного портфеля

ПАТ „БАНК ФОРУМ” та оцінка його ефективності.

Кредитний портфель – це сукупність усіх позик,

наданих банком з метою отримання прибутку. Банк може видавати кредити безпосередньо, укладаючи угоду з позичальником, або купувати позику чи частину позики, яка була видана іншим кредитором, шляхом укладення угоди з позичальником. Надання кредиту може відбуватися у формі позик, облігацій, простих векселів, підтверджених авансів, векселів, строк сплати яких уже настав, рахунків факторингу, овердрафтів, короткострокових комерційних векселів, банківських акцептів та інших подібних зобов'язань.

Формування кредитного портфеля відбувається за різними критеріями:

1. Залежно від суб'єктів кредитних відносин прийнято виділяти такі види кредиту:

- банківський;
- державний;
- міжгосподарський (комерційний);
- міжнародний;
- особистий (приватний).

2. Залежно від цільового призначення можна виділити:

- кредити, що надані для поповнення оборотних коштів позичальника, – об'єктом кредитування здебільшого виступає оборотний капітал підприємця, а джерелом повернення є кошти, які вивільнилися з обороту внаслідок реалізації об'єкта (проекту), що був прокредитований, тобто поточні грошові надходження (як правило, такі кредити надають терміном до одного року);
- кредити, що надані в інвестиційну діяльність позичальника, – об'єктом кредитування виступають вкладення в основний капітал; джерелом повернення такого кредиту є прибуток від упровадження заходів, що прокредитовані, тобто їх економічний ефект (як правило, такі кредити надають на термін, більший, ніж один рік);
- кредити на споживчі цілі, фізичним особам.

3. За строком, на який кредитор передає вільну вартість у користування позичальнику, виділяють кредити:

- короткострокові (до одного року);
- середньострокові (до п'яти років);

– довгострокові (понад п'ять років).

В основі такого поділу кредиту на види лежить тривалість кругообігу капіталу, у формуванні якого бере участь позичена вартість.

4. За галузевою спрямованістю виділяють такі види кредиту:

- у промисловість;
- у сільське господарство;
- у торгівлю;
- у інші галузі та види діяльності.

Метод диверсифікації полягає у розподілі кредитного портфеля серед широкого кола позичальників, які відрізняються один від одного як за характеристиками (розмір капіталу, форма власності), так і за умовами діяльності (галузь економіки, географічний регіон). Розрізняють три види диверсифікації – галузеву, географічну та портфельну.

Галузева диверсифікація означає розподіл кредитів між клієнтами, які здійснюють діяльність у різних галузях економіки. Для зниження загального ризику портфеля вирішальне значення має відбір областей, який здійснюється за результатами статистичних досліджень. Найвищий ефект досягається, коли позичальники працюють в областях з протилежними фазами коливань ділового циклу. За допомогою кореляційного аналізу виявляються такі області, де результати діяльності різною мірою залежать від загального стану економіки. Якщо одна область знаходиться на стадії економічного зростання, то інша переживає стадію спаду, а з часом їх позиції змінюються на протилежні. Тоді зниження доходів від однієї групи клієнтів компенсується підвищенням доходів від іншої, яка допомагає стабілізувати доходи банку і суттєво знизити ризик. Географічна диверсифікація полягає в розподілі кредитних ресурсів між позичальниками, які знаходяться в різних регіонах, географічних територіях, країнах із різними економічними умовами. Географічна диверсифікація як метод зниження кредитного ризику доступна лише великим банкам з розгалуженою мережею філій і відділень на значній території. Це допомагає нівелювати вплив кліматичних і погодних умов, політичних та економічних потрясінь, які впливають на кредитоспроможність позичальників. Невеликі банки застосовують метод географічної диверсифікації здебільшого у процесі формування портфеля цінних паперів, який дозволяє знизити загальний ризик банку.

Портфельна диверсифікація означає роззосередження кредитів між різними категоріями позичальників – великими та середніми компаніями, підприємствами малого бізнесу, фізичними особами, урядовими та громадськими організаціями, домашніми господарствами тощо. Кредити, надані у сфері малого бізнесу, часто супроводжуються підвищеним рівнем кредитного ризику, хоча й мають вищий рівень дохідності. Такі позичальники нерідко обмежені у виборі кредитора, тому банк може диктувати власні умови кредитної угоди. Якщо позичальником є велика компанія, то кредитний ризик оцінюється як незначний, але й дохідність такого кредиту невелика.

Іноді банк надає кредит відомій у світі компанії за ставками, які не приносять йому прибутків. Але

проведення подібних операцій сприяє зростанню популярності та рейтингу банку. Взагалі невеликі провінційні установи не мають можливості широко застосовувати метод портфельної диверсифікації, що призводить до підвищення ризиковості їх кредитних портфелів. Такі портфелі, сформовані насамперед за рахунок надання кредитів підприємствам малого бізнесу, а також споживчих кредитів, характеризуються вищим рівнем дохідності порівняно із середніми та великими банками. Портфельна диверсифікація допомагає збалансувати ризик і дохідність кредитного портфеля банку.

Метод диверсифікації слід застосовувати зважено та обережно, спираючись на статистичний аналіз і прогнозування, враховуючи можливості самого банку і насамперед рівень підготовки кадрів. Диверсифікація потребує професійного управління та глибокого знання ринку. Саме тому надмірна диверсифікація призводить не до зменшення, а до зростання кредитного ризику. Адже навіть у великому банку не завжди є достатня кількість висококваліфікованих фахівців – спеціалістів у багатьох галузях економіки, які мають практичний досвід роботи з різними категоріями позичальників, знають специфіку географічних територій.

Концентрація є поняттям, протилежним за економічним змістом диверсифікації. Концентрація кредитного портфеля означає зосередження кредитних операцій банку в певній галузі чи групі взаємопов'язаних областей, на географічній території, або кредитування певних категорій клієнтів. Концентрація, як і диверсифікація, може бути галузева, географічна і портфельна.

Формуючи кредитний портфель, слід дотримуватися певного рівня концентрації, оскільки кожний банк працює в конкретному сегменті ринку і спеціалізується на обслуговуванні певної клієнтури. При цьому надмірна концентрація значно підвищує рівень кредитного ризику. Часто банки концентрують свої кредитні портфелі в найпопулярніших секторах економіки, таких, як енергетика, нафтова і газова промисловість, інвестування нерухомості. Як показує міжнародний досвід, саме надмірна концентрація кредитного портфеля (зокрема у сфері нерухомості, в енергетичній галузі та ін.) стала причиною погіршення фінансового стану та банкрутства банків у розвинених країнах протягом 70-80-х років минулого століття.

Банк Форум належить до групи найбільших банків України і посідає 14-те місце серед усіх фінансових установ України за розміром чистих активів, обсяг яких на 1 січня 2011 року становив 14 021 млн. грн.

Кредитний портфель складає майже 90% загальної суми активів банку. Незважаючи на кризові явища в банківському секторі України, кредитний портфель ПАТ «БАНК ФОРУМ» протягом 2009 року несуттєво збільшився на 138146 тис. грн. або на 0,82 %. Протягом 2010 року сума кредитів та заборгованості клієнтів зменшилась на 2881771 тис. грн. або на 16,25%, що стало наслідком скорочення кредитної активності банку та зменшення загальної суми активів на 31,65%.

У кредитному портфелі Банку Форум з часткою 70% переважають кредити юридичним особам. Станом на 1 січня 2011 року їхній обсяг дорівнював 8 901 млн. грн., фізичних осіб — 3 889 млн. грн.

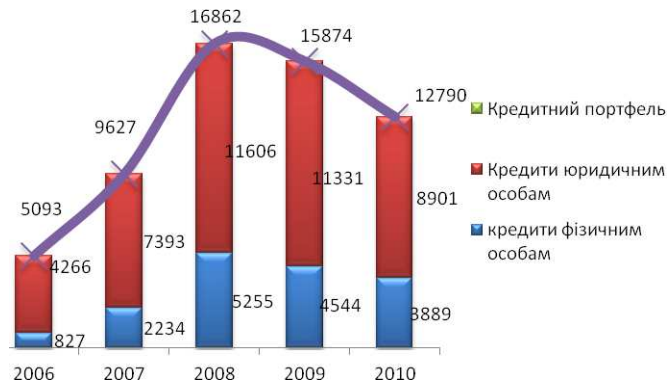

Рис. 1. Динаміка кредитного портфеля ПАТ "БАНК ФОРУМ", млн. грн.

Найбільшу питому вагу станом на 01.01.2011р. у загальному обсязі кредитної заборгованості ПАТ «БАНК ФОРУМ» мають кредити, що надані суб'єктам господарювання – 69,7%, до складу яких відносяться:

- кредити за врахованими векселями – 0,32%,
- кредити в поточну діяльність – 79,9%,
- кредити овердрафт – 1,71%, короткострокові кредити в інвестиційну діяльність – 18,1%. [5]

Кредити, що надані фізичним особам, складають 30,91% загального обсягу кредитного портфеля. У структурі кредитів фізичних осіб найбільшу питому вагу мають споживчі – 23,41% та іпотечні кредити – 6,88%.

ПАТ «БАНК ФОРУМ» протягом 2008-2010 років мав незадовільний фінансовий стан, оскільки він має недиверсифіковану структуру активів, низьку інвестиційну активність, незначну питому вагу власних коштів у пасивах. Протягом останніх двох років банк отримував збитки внаслідок різкого погіршення якості кредитного портфеля та збільшення витрат на формування резервів, що є наслідком неефективного фінансового менеджменту у сфері управління активами і пасивами.

Банк має недиверсифіковану структуру активів, низьку інвестиційну активність, незначну питому вагу власних коштів у пасивах. Протягом останніх двох років останній зазнавав збитків унаслідок різкого погіршення якості кредитного портфеля та збільшення витрат на формування резервів, його фінансовий стан є незадовільним. Основною причиною такого становища є неефективний фінансовий менеджмент у сфері управління активами.

Кредитна діяльність банку спрямована на обслуговування корпоративних клієнтів, частка кредитів яких переважає. Проте серед кредитів фізичних осіб значну питому вагу мають незабезпечені споживчі кредити, що, зважаючи на превалювання кредитів у іноземній валюті, підвищує рівень кредитного ризику для банку.

Протягом аналізованого періоду зростає частка незабезпечених кредитів. Серед останніх найбільше забезпечених нерухомим майном, яке не є високоліквідним видом застави та не може прискорити повернення проблемної заборгованості. Станом на 01.01.2011 р. 30,51% кредитного портфеля банку складає проблемна заборгованість. У структурі останньої найбільшу питому вагу має заборгованість юридичних осіб. Частка проблемної

заборгованості в іноземній валюті складає 62%.

У статті ми визначили сутність кредитного портфеля та створення методів його фінансування та провели аналіз кредитного портфеля ПАТ „БАНК ФОРУМ”

До основних методів кредитного портфеля відносяться:

- метод концентрації;
- метод диверсифікації;
- портфельна диверсифікація.

Також були виявлені негативні тенденції кредитного портфеля ПАТ «БАНК ФОРУМ», такі, як:

- низька питома вага кредитного портфеля в чистих активах;
- зниження питомої ваги овердрафтів у кредитному портфелі;
- збільшення питомої ваги бланкових кредитів;
- висока питома вага великих кредитів.

Список літератури

1. Рекомендації з приводу оцінки комерційними банками кредитоспроможності і фінансової стабільності позичальника [Текст] / Національний банк України. – № 23011/79 від 02.06.99 р.
2. Рейтинг Асоціації українських банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov>.
3. Волохов, В. Підвищення ефективності кредитування шляхом розподілу функцій у кредитному процесі / В. Волохов // Вісник Національного банку України. – 2002. – №1. – С. 30-32.
4. Звіт ПАТ «БАНК ФОРУМ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.forum.com.ua/ff/1>.
5. Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи : зб. наук. статей. – Х. : Основа, 2007. – 331 с.
6. [Текст] // Науковий вісник ВДУ (Економічні науки). – 1997. – № 8. – С. 66-68.
7. Кузнецов, С.В. Кредитный портфель коммерческого банка и оценка его качества [Текст] / С.В. Кузнецов // Банковские услуги (рус.). – 2007. – №12. – С.29-36.
8. Примостка, Л. О. Фінансовий менеджмент у банку [Текст]: підручник / Л. О. Примостка — 2-ге вид., доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2004. – 468 с. – ISBN 966-574-626-х.
9. Про банк [Електронний ресурс] : / Публічне акціонерне товариство «БАНК ФОРУМ». – Режим доступу: <http://www.forum.ua>. – Назва домашньої сторінки.
10. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3480-15> – 26.03.2009. – Загл. с екрана.

РЕЗЮМЕ

Гнеушева Инна, Касьяненко Юля

**Аналитическая оценка кредитного портфеля
Запорожской дирекции ПАО "Банк Форум"**

В статье рассматриваются проблемы, связанные с теоретическими и практическими исследованиями вопросов качества формирования кредитного портфеля банка. Проведенный анализ кредитного портфеля ПАО "Банк Форум" и сделана оценка его эффективности.

RESUME

Gnyeusheva Inna, Yulia Kasyanenko

**Analytical evaluation of loan portfolio of Zaporizhia
Directorate PJSC "Bank Forum"**

The article discusses the problems associated with the theoretical and practical research issues of quality of credit portfolio. The analysis of credit portfolio of "Bank Forum" is carried out. Its effectiveness has been evaluated.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2012 р.